

کالبدشکافی خودکشی سربازان

حمید یعقوبی

رئیس انجمن علمی
پیشگیری از خودکشی ایران

۱۸ سالگی سن مناسبی برای ورود به خدمت سربازی نیست. باید بینیم یک جوان تا ۱۸ سالگی چه مسیر تحولی، رشدی و یادگیری‌ای را طی کرده است. میزان پختگی اجتماعی و شخصیتی در نوجوانان و جوانان امروز، در مقایسه با نسل‌های گذشته، تا حدی پایین‌تر است که بخشی از این شرایط به روح زمانه برمی‌گردد.

روانشناسان رشد معتقدند، ۱۸ سالگی دیگر پایان نوجوانی نیست و این سن به حدود ۲۲ سالگی رسیده است؛ درنتیجه فردی که در ۱۸ سالگی باید به سربازی اعزام شود، جوانی پخته و دارای هویت باثبات نیست که از پس مقتضیات زمانه برآید. به‌همین دلیل شاید بهتر باشد که سازمان نظام وظیفه، روانشناسان، حقوقدانان و گروه‌های متخصص درباره سن سربازی تصمیمی بگیرند و پاسخ دهند که آیا این سن، برای گذراندن این دوره مناسب است؟ چون به‌نظر می‌رسد یک فرد ۱۸ ساله که جوان هم به‌شمار نمی‌رود، آماده فعالیت دشواری مانند سربازی باشد.

شاید ما فرصت اجتماعی شدن را برای فرزندان خود فراهم نمی‌کنیم. آنها تا سن ۱۸ سالگی فرصتی برای توانایی حل مسئله، تصمیم‌گیری مناسب، مدیریت تنش در روابط بین فردی و... را پیدا نمی‌کنند. به‌همین دلیل است که وقتی وارد فضای پرفشاری مانند سربازی می‌شوند و سریع به راه حل نمی‌رسند، با ناکامی روبه‌رو می‌شوند و ممکن است رفتارهای پرخاشگرانه داشته باشند. در این شرایط که در جامعه و خانواده، خشم نوعی راه حل به‌شمار می‌رود، ممکن است آنها هم به این شیوه متوسل شوند. ازسوی دیگر مدرسه و خانواده هم باید به آنها مدیریت خشم، تعارض و... را بیاموزند. به غیر از آن می‌توانیم حرفه‌ای شدن سربازی را هم در نظر بگیریم که در صورت محقق شدن، می‌تواند در تغییر این شرایط مؤثر باشد. برای سازمان نظام وظیفه- به‌عنوان رئیس جمعیت علمی پیشگیری از خودکشی ایران- این آمادگی را داریم که تعداد موارد خودکشی سربازان را کالبدشکافی روانشناختی انجام دهیم و بررسی کنیم، عوامل مؤثر بر خودکشی یا دگرگشی آنها چه بوده است.

از جامعه چه خبر؟

تصویر عجیب در باغ وحش مشهد

انتشار تصویر شیر لاغر و بی‌جان در شبکه‌های اجتماعی باعث شد دوباره بحث بی‌توجهی به حیوانات در باغ‌وحش مشهد، سوءتغذیه و رسیدگی نکردن مطلوب به آنها، در فضای مجازی و رسانه‌ها بالا بگیرد. به گزارش خبرنگاران، در حالی که کاربران فضای مجازی با انتشار تصویری از یک شیر نر بسیار لاغر و ضعیف در باغ‌وحش مشهد مدعی شدند که گرسنگی و سوءتغذیه، سلطان باغ‌وحش مشهد را به این حال و روز انداخته، مسئولان باغ‌وحش می‌گویند این شیر سوءتغذیه ندارد و در حال درمان است. علی‌رضا بنی‌اسدی، کارشناس بیماری‌های حیات‌وحش اداره کل حفاظت محیط‌زیست خراسان رضوی به خبرنگاران گفت: «حیوانات نیز مانند انسان‌ها دارای تیپ‌های بدنی هستند؛ این شیر بیمار نیز دارای تیپ بدنی لاغر و البته مبتلا به انگل است که به‌صورت طبیعی موجب کاهش وزن و نمایان شدن بیشتر لاغری‌اش شده است.» به گفته او، شیر نر باغ‌وحش مشهد که عکس آن در شبکه‌های اجتماعی با ظاهری لاغر نشان داده شده، دچار سوءتغذیه نیست، بلکه تحت درمان بیماری انگلی با آنتی‌بیوتیک است و سایر حیوانات باغ‌وحش در سلامت و سطح مطلوبی از تغذیه قرار دارند.

مشقت سربازی

گزارش تحلیلی-روایی «هم‌میهن» از سربازان و کارشناسان نظام وظیفه در پی خودکشی‌ها و تیراندازی‌های اخیر در پادگان‌ها

یک مرکز مشاوره داشته باشد، با اینکه ممکن است به‌دلیل کمبود نیرو، پادگان حتی پزشک هم نداشته باشد، ولی «میم» می‌گوید، وجود این مراکز کمک‌کننده است و بهتر از نبودن‌شان است.

شرایط سخت مرزها

سربازانی که مدرک کارشناسی، فوق‌دیپلم و دیپلم دارند، به‌عنوان درجه‌دار شناخته می‌شوند، اما «میم» می‌گوید که در دوره خدمت تفاوت زیادی بین آنها نیست و همه به یک اندازه کار می‌کنند. سربازان با مدرک فوق‌لیسانس و دکترا، درجه افسری می‌گیرند و وضعیت‌شان بهتر است؛ البته تفاوت زیاد نیست، هر چند خیلی از پادگان‌ها از همان سربازان تحصیلکرده هم کار می‌کشند و اذیت‌شان می‌کنند: «در یکی از پادگان‌ها، در یگان اداری کار می‌کردم، فرمانده برای اینکه ما را اذیت کند، بدون دلیل برگه خروج را دیر می‌داد. در پادگان‌ها، کادری‌ها می‌توانند به سربازها اعمال قدرت کنند؛ بیشتر هم سر برگه مرخصی، در این میان سرباز هیچ کاری نمی‌تواند انجام دهد.»

سربازی در شهرهای کوچک‌تر به‌شکل دیگری جریان دارد. «میم» می‌گوید: «در شهرهای کوچک و مناطق مرزی، بدترین شکل رفتارها را می‌بینید و بیشترین آمار فرار و خودزنی هم در این مناطق است؛ چون سرباز از شهر خودش صدها کیلومتر دور می‌شود، باید وسط بیابان خدمت کند و گاهی تا ۹۰ روز در آن منطقه بماند. بعد از آن می‌تواند ۱۰ روز مرخصی برود. حتی تصور هم سخت است. تحمل این شرایط برای ما نسبت به سربازهایی که سن و درجه پایین‌تری داشتند، راحت‌تر بود. آنها را تحقیر می‌کردند، حتی برای تنبیه، در سرما این سربازها را بیرون می‌فرستادند که بیابان را جارو بزنند و خرده‌سنگ‌ها و خرده‌چوب‌ها را جمع کنند.»

۹ سال پیش، قانون سعافیت‌پزشکی برای جاقسی و لاغری مفرط، تعرق شدید کف دست و پا، تعداد دندان مشمولان، تغییر در سن معافیت کفالت و تأثیر مدرک تحصیلی تغییر کرد. در آیین‌نامه جدید معافیت‌پزشکی، فردحین تحصیل هم می‌توانست در خصوص بیماری و نقص عضوایی که منجر به معافیت پزشکی او می‌شود، اقدام کند؛ به‌شرط اینکه طول مدت تحصیل، در آن بیماری یا نقص عضو تأثیرگذار نباشد. «میم» می‌گوید، چندان‌به روال قانون عمل نمی‌شود و با دست باز همه را برای سربازی اعزام می‌کنند، آنقدر که ممکن است کسی صلاحیت حضور در پادگان را نداشته باشد: «موارد زیادی داشتیم که سرباز به‌دلیل مشکلات جسمی نباید اعزام می‌شد. سربازی را در یکی از پادگان‌های تهران دیدم که ناتوانی ذهنی داشت، نمی‌دانم چطور از فیلترهای پزشکی رد شده بود؛ سربازان دیگر، او را اذیت می‌کردند و دست می‌انداختند. خیلی زجر کشیدید، باین حال به سربازی ادامه داد تا خدمتش تمام شود.»

اعزام سرباز با تالاسمی ماژور و صرع

«سربازی را می‌شناختم که تالاسمی ماژور داشت، باین وجودباز هم به سربازی اعزام شده بود.» «میم» می‌گوید: «قبلاً با مجموع شماره چشم هشت، سرباز را معاف می‌کردند، اما حالا به نمره چشم ۱۲ رساندند؛ کسی که مجموع نمره چشمش این عدد باشد، بدون عینک جایی را نمی‌بیند. ازطر دیگر ممکن است این اتفاق به‌دلیل ناآگاهی سرباز رخ دهد و فرد نداند که با این بیماری نباید به خدمت اعزام شود و در معاینات پزشکی مشککش را مطرح نکند. ما سربازی داشتیم که دیابت نوع یک داشت؛ کسی که به این بیماری

از پادگان خارج شوند و به شهر بروند، پادگان‌هایی که من در آنها حضور داشتم خارج از شهر بود، در منطقه‌ای با آب و هوای بسیار سرد و خشک که دمای هوای منفی هفت تا هشت درجه، گرم به‌حساب می‌آمد، سرمای منفی ۱۷ درجه را هم آنجا دیدیم.»

در بهداری همان پادگان در جنوب اصفهان، سربازانی که پست شبانه داشتند و دو ساعت در سرما می‌ماندند، برای گرم‌شدن به بهداری پناه می‌آوردند: «بعضی از آنها به کلیه‌درد یا عفونت‌های کلیوی مبتلا می‌شدند؛ چون نمی‌توانستند در این مدت از سرویس بهداشتی استفاده کنند. در هر پادگانی، یگانی به‌نام پاسدار وجود دارد که معمولاً سربازان دیپلم و زیردیپلم را جذب می‌کنند؛ یعنی پسران ۱۹-۱۸ ساله. در پادگانی که من خدمت می‌کردم پست‌های‌شان ۲۴-۲۴ بود. بین دو تا چهار ساعت باید پست می‌دادند، دو ساعت استراحت می‌کردند و دوباره سر پست برمی‌گشتند.»

مرخصی نمی‌دهند

طبق قانون، سربازان ۴۰ روز پست می‌دهند و بعد، ۱۵ تا ۲۰ روز به مرخصی می‌روند. کسانی که مرخصی می‌رفتند و بر می‌گشتند، باید به واحد مشاوره بهداری مراجعه و فرمی دربارہ وضعیت روحی‌شان بر می‌کردند؛ چون مسلح‌اند و ممکن است هر اتفاقی بیفتد، بیشترین سرباز را هم معمولاً همین یگان پاسدار می‌گیرد: «اتفاق کرمان در همین یگان رخ داد. در بسیاری از پادگان‌ها به‌دلیل کمبود نیرو یا برای اذیت کردن‌شان، سربازان مدت‌زمان بیشتری در پادگان‌ها نگه‌داشته‌می‌شوند و مرخصی کمتری به آنها داده می‌شود. تحمل شرایط پادگان برای یک سرباز ۱۹-۱۸ ساله بسیار سخت است؛ محیطی خشک و نظامی و بسیار سنگین، ما مواردی داشتیم که سرباز ۴۰ روز در پادگان بود و وقتی برای دریافت مرخصی به فرمانده مراجعه می‌کرد، برگه‌اش را امضاء نمی‌کردند. تصور کنید این سرباز چه حالی پیدا می‌کند؟ بعضی از آنها به مرز جنون می‌رسند و دعوا می‌کنند. اتفاق کرمان هم پخش شد و همه شنیدند، اتفاقات دیگری نیز در پادگان‌ها رخ می‌دهد و رسانه‌ای نمی‌شود. درگیری، خودزنی و اقدام به خودکشی بسیار زیاد است. به‌دلیل یک‌روز عقب‌افتادن مرخصی، فشار روانی زیادی به سرباز وارد می‌شود. در دوره آموزشی که بودیم، یکی از سربازان ایست قلبی کرد؛ گفته شد آن شب مرخصی همه سربازان لغو شده بود و به آنها اجازه خروج داده نشد. احتمالاً این سرباز هم دچار فشار عصبی شد و در خواب فوت کرد.»

«میم»، مواردی از خودزنی دیده، حتی به‌یاد می‌آورد که دوسال پیش، یکی از سربازان بالای برجک به خودش شلیک کرد. بیشتر خودزنی‌ها هم با جاقو، اجسام تیز و قرص‌هایی است که قاچاقی به پادگان می‌آورند.

او دربارہ نوع رفتارها در پادگان‌ها هم توضیح می‌دهد: «خیلی‌وقت‌ها سربازان، به‌دلیل کار سنگین و زیاد آسیب جسمی می‌دیدند. در بیمارستانی که الان کار می‌کنم و محل مراجعه سربازان است، نبروهای زیادی را می‌بینم که بیماراند و وقتی می‌پرسم چرا زودتر نیامدید؟ می‌گویند که فرمانده اجازه نداده. طبق قوانین، سرباز اگر بیمار باشد و نیاز به معالجه پزشکی داشته باشد، فرمانده باید او را اول به بهداری یگان و بعد هم به مرکز درمانی یگان در شهر اعزام کند. عمدتاً هم گفته می‌شود تعداد سربازان کم است. در یک کلمه؛ سربازها، برده نیروهای کادری‌اند. بیشترین موارد خودزنی و فرار، در ماه‌های اول اتفاق می‌افتد.» هر پادگان طبق قانون، باید

امیرحسین جعفری روانپزشک و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران:

محیط‌های نظامی پر از استرس است و سربازان باید به قوانین آن پایبند باشند. علاوه بر آن نسبت به محیط‌های دیگر انعطاف کمتری دارد، خطای سربازان کمتر پذیرفته می‌شود و در مقابل، هیجان‌ها هم کمتر ابراز می‌شود. گاهی هم شرایطی رخ می‌دهد که افراد در دوره سربازی انواع موادمخدر و مواد محرک مانند گل و حشیش مصرف می‌کنند که آمارهای آن هم محرمانه است. مصرف مخدر هم روی سلامت روان سرباز تأثیرگذار است. سربازی به‌عنوان شرایطی اجتناب‌ناپذیر به‌شمار می‌رود و می‌تواند شروع‌کننده مشکلات روانی برای فرد باشد

سارا سبزی

خبرنگار گروه جامعه

کسی نام سرباز وظیفه‌ای را که دو روز پیش در ساوجبلاغ، دو نفر را با تیر کشت و خودش هم در جریان تعقیب و گریز جان‌ش را از دست داد، نمی‌داند؛ مثل آن یکی سرباز که دو هفته پیش در پاکدشت به یکی از کارکنان نیروی انتظامی شلیک کرد و بعد، همان اسلحه را به‌سمت خودش نشانه‌رفت و خودکشی کرد؛ اقدامی که نیروی انتظامی آن را تیراندازی بی‌هدف اعلام کرد و پرونده آن حداقل در رسانه‌ها بسته شد. به اوایل بهمن‌ماه برمی‌گردیم؛ اتفاقی مشابه در کرمان که هنوز هم ابهامات زیادی دارد و بدون توضیح رها شد. این روایتی رسمی است از آنچه سوم بهمن‌ماه در پادگانی در کرمان شکل گرفت: «در ساعت ۱۶ و ۴۵ دقیقه سوم بهمن‌ماه، یکنفر از کارکنان وظیفه‌از سر پست نگهبانی به‌داخل آسایشگاه مراجعه کرد و بر اثر دلایلی که هنوز مشخص نیست، اقدام به تیراندازی به سمت سربازانی که داخل آسایشگاه بودند، کرد و تعداد ۵ نفر از هم‌زمان وظیفه، جان‌شان را از دست دادند. ضارب بلافاصله بعد از این اقدام، همراه دو قبضه اسلحه و تعدادی خشاب، از محل متواری و در نهایت در شهرستان زند‌دستگیر شد.»

اقدام به خودکشی، خودزنی و درگیری در پادگان‌ها همچنان ادامه دارد، هرچند خیلی از آنها رسانه‌ای نمی‌شوند. باین‌حال مسئولان تأکید می‌کنند، روند کاهشی است. سال گذشته، سرهنگ جان‌نثاری، معاون تربیت و آموزش فراجا گفته بود: «آمار خودکشی در بین سربازان، کاهشی است. آن شرایطی که در اجتماع حاکم است در سربازی هم حاکم است. همچنین اینکه گفته می‌شود، خودکشی برخی سربازان به‌دلیل بدرفتاری فرماندهان است، صحت ندارد و آنها روی رفتارهای خود مدیریت دارند و رفتارهای‌شان کنترل و نظارت می‌شود.»؛ صحبت‌هایی که با آنچه در ماه‌ها و هفته‌های گذشته همخوانی ندارد.

در پی افزایش خبرهای تیراندازی و خودکشی سربازان در پادگان، هم‌میهن در گفت‌وگو با تعدادی از سربازان وظیفه، نیروهای سابق سازمان وظیفه عمومی و روانپزشکان وضعیت دوران خدمت را در پادگان‌ها بررسی کرد.

خودزنی، خودکشی و بیماری سربازان

«من در این دوسال، در بهداری پادگان‌های مختلفی خدمت کرده‌ام و سربازان زیادی از نزدیک دیدم؛ برخی از آنها خودزنی و خودکشی می‌کنند، برخی خودشان را به ریاضی می‌زنند، گروهی حال روحی خوبی ندارند و از پادگان خسته شده‌اند و... خیلی از آنها حتی نمی‌توانند به مرخصی بروند چون فرمانده‌شان اجازه نداده؛ موضوعی که تأثیر زیادی روی روان‌شان دارد.» آقای «میم» نمی‌خواهد اسم کاملش در گزارش بیاید، تا بتواند تمام اتفاقاتی که در بهداری پادگان‌ها دیده را روایت کند. خدمت او رو به پایان است؛ خدمتی که گاهی با دمای منفی ۱۷ درجه در یکی از شهرهای جنوب اصفهان همراه بوده است: «دست سرباز به‌هیچ‌جا بند نیست و حرف، حرف فرمانده است. تنها راه فرار قانونی آنها از پادگان، مراجعه به بهداری و دریافت برگه اعزام است تا به کمک آن،